

Els inicis de la política lingüística a Catalunya

No hi ha dubte que la decisió d'assumir la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) de Catalunya en el primer govern sorgit de les eleccions de 1980 va ser un canvi crucial en la trajectòria d'Aina Moll, que fins aleshores s'havia centrat sobretot en treballs filològics i editorials o en responsabilitats docents. Però l'evolució del context sociocultural i polític dels anys setanta ja havia portat Aina Moll a una implicació creixent en els debats públics sobre la situació social de la llengua, sobretot en l'entorn immediat de Mallorca, però en bona part també en cercles més amplis. Aquest compromís actiu ja s'havia manifestat quan va iniciar mig clandestinament els cursos de català a l'Institut Joan Alcover, o en les campanyes del Secretariat del *Diccionari català-valencià-balear* i en la fundació de l'Obra Cultural Balear, al costat de Francesc de B. Moll. I durant els darrers anys del franquisme es va intensificar clarament i va adquirir una projecció pública creixent, que vaig poder constatar de ben a prop.

Aina Moll no sols va participar activament en l'impuls de l'ensenyament en català amb iniciatives com la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català (CENC), promoguda per l'Obra Cultural Balear, sinó que ben aviat, el 1975, es va incorporar al Grup Català de Sociolingüística i poc després va tenir una intervenció molt significativa en les activitats del Congrés de Cultura Catalana, tant en els debats de l'Àrea de Llengua entorn de la consolidació de la varietat estàndard com en les campanyes per l'oficialitat del català.

En el context d'avui val la pena recordar que aleshores Aina Moll, com Rafael Lluís Ninyoles i Francesc Vallverdú, sostenia que només l'oficialitat estatal del català al costat del castellà podia permetre arribar a un estatus equitatiu i satisfactori. Una tesi que, curiosament, ja havia defensat un altre mallorquí, Ramon

Picó i Campamar, en els debats de les Bases de Manresa de 1892! En un article al diari *Avui* del 16 de juny de 1976 argumentava Aina Moll que aquest era el camí per a evitar la subordinació del català al seu propi territori: si a l'Estat eren «oficials les dues llengües (i les altres) amb igualtat de drets», deia, «és natural que hi hagi una ordenació jurídica protegint la prioritat, a cada lloc, de la llengua natural: del castellà a les zones de parla castellana, i del català a les de parla catalana». No va anar així.

La intervenció d'Aina Moll al costat de Josep Maria Llompart en els debats públics va comptar amb una secció de referència al diari *Última Hora*: unes pàgines setmanals titulades «La columna de foc», en record de Gabriel Alomar. Un espai que va contribuir a l'èxit de la gran manifestació per l'autonomia del 29 d'octubre de 1977.

Poc després, ja en l'etapa preautonòmica, Aina Moll intervindria en la Comissió de Traspassos entre l'Estat i el Consell General Interinsular (CGI) (1978) i en la comissió redactora d'un avantprojecte d'estatut d'autonomia. Així mateix, fou membre de la Comissió Assessora de Cultura de l'esmentat CGI (1977-1980), i va tenir un paper important en la preparació de l'anomenat *decret de bilingüisme* (1979) que va oficialitzar l'ús del català a l'ensenyament; i, com a membre també de la comissió equivalent de l'Ajuntament de Palma, va facilitar que les dues comissions actuessin de manera concertada.

Aquesta projecció pública degué influir en la decisió del conseller Max Cahner de proposar a Aina Moll d'assumir la DGPL. La proposta era atractiva, perquè feia ben visible el reconeixement de la unitat de la llengua catalana i permetia abordar-ne la normalització des d'una institució amb àmplies facultats, però alhora constituïa un repte personal i polític ben difícil, perquè implicava donar forma des de zero a un projecte i a una organització de política lingüística que no tenia precedents pròxims en què inspirar-se, ni tampoc disposava del marc constitucional i estatutari que la mateixa Aina Moll havia preconitzat.¹

Em consta que Aina Moll va sospesar bé els pros i els contres abans de prendre la decisió, perquè vaig ser una de les persones que va voler consultar abans de decidir, i val la pena subratllar que el seu coratge i la seva disponibilitat van prevaldre per damunt de les incerteses. Recordo que em va comentar que mai no s'havia mogut per aconseguir cap càrrec de responsabilitat, però que creia que tampoc no

1. Així ho expressaria uns anys després (1983) el *Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística*: «La Direcció General de Política Lingüística és un òrgan que no té precedents dins la institució d'autogovern català, ni dins les estructures de l'Estat espanyol. Tampoc no en trobem l'equivalent exacte en cap altre país. El recobriment lingüístic de les comunitats oprimides per una cultura estatal en una llengua que no és la pròpia del territori s'ha aconseguit normalment després de llargues etapes conflictives, per mitjà d'una cooficialitat a nivell estatal que es resol en oficialitat territorial, sovint difícil d'establir i de mantenir».

podia defugir per comoditat les responsabilitats que li proposaven, per complexes que fossin, si les podia assumir.

I sí, el 16 de maig de 1980 Aina Moll era nomenada directora general de Política Lingüística, i el 3 de juny prenia possessió del càrrec, que ocuparia durant dues legislatures, fins al setembre de 1988.

Un decret d'estructuració del Departament especificava, el 23 de juny de 1980, quin era l'objectiu encomanat a la DGPL: «fer possible el desenvolupament de l'article tercer de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i fomentar l'ús del català a les institucions oficials i a les privades» i tenir «cura de l'efectiva aplicació de les lleis emanades del Parlament de Catalunya en aquest camp».

En efecte, des d'aquell moment l'objectiu principal de la DGPL va ser promoure l'elaboració i l'aplicació de la que seria la Llei de normalització lingüística de 1983, basant-se en el mandat que expressava l'article tercer de l'Estatut d'autonomia:

1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.
2. L'idioma català és l'oficial a Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.
3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.
4. La parla aranese serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.

La redacció subtil d'aquell article conferia al català el caràcter de *llengua pròpia* de Catalunya, entès com a idioma territorial o nacional, i era per aquest motiu *la* llengua oficial a Catalunya al costat del castellà, pel fet de ser oficial a tot l'Estat. I el mandat del punt tercer en realitat ja era una síntesi de la futura llei: assegurar el coneixement del català i crear les condicions d'igualtat de l'ús normal i oficial en exercici dels drets dels ciutadans. Sense oblidar la recuperació de l'occità aranès.

I així va ser: ben abans de la promulgació de la Llei, el mateix 27 de juny de 1980, el Decret sobre la normalització de l'ús del català establia que tots els organismes dependents de la Generalitat havien d'usar com a vehicle normal d'expressió la llengua catalana d'acord amb les normes de la nostra Secció Filològica. I el mes següent s'impulsava l'oficialització dels topònims municipals a partir de les propostes de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que esdevindria una llei l'any 1982.

Des del mateix mes de juny s'iniciava també l'activitat de la Comissió entera Normalització Ortogràfica de la Llengua de Val d'Aran, amb la participació de l'Institut d'Estudis Occitans, d'experts aranesos, de professors universitaris i de membres de l'IEC, de manera que l'any 1982 ja es disposava d'unes normes

ortogràfiques respectuoses amb l'especificitat de l'aranès, indispensables per a l'ensenyament i l'ús públic i oficial.

Com és lògic, una tasca important d'aquells primers anys va ser l'estructuració de la mateixa DGPL i de les seves funcions de coordinació. Aina Moll va exercir de directora general de manera especialment sistemàtica i receptiva, i així es va estructurar internament la DGPL en tres serveis: un Servei de Normalització Lingüística centrat en la planificació de l'estatus (sensibilització i impuls de l'ús del català), un Servei d'Assessorament Lingüístic orientat a la planificació del corpus (elaboració dels recursos lingüístics especialitzats i aprenentatge extraescolar del català) i un Institut de Sociolingüística encarregat de l'estudi i el seguiment de la situació social de la llengua.

Mentrestant, de portes enfora, es van establir diversos sistemes de coordinació: amb els departaments de la Generalitat (sobretot amb els d'Ensenyament i de Governació), amb els serveis municipals del territori i amb les organitzacions sectorials rellevants per a l'evolució de la llengua.

Aquest propòsit de sistematicitat es va plasmar també en les estratègies inicials de la política lingüística: el procés de normalització, tal com havia apuntat el Congrés de Cultura Catalana, s'entenia com un canvi social protagonitzat conjuntament per l'impuls de la societat i per l'acció de govern, que s'havien de reforçar d'una manera mútua. I els avenços s'havien de produir alhora en quatre fronts interdependents:

- La generalització de les competències lingüístiques.
- La difusió de l'ús públic en els principals sectors de la societat.
- El desplegament de tots els recursos especialitzats de la llengua catalana.
- La implicació favorable d'una majoria social en la consecució de tots aquests objectius.

La implicació d'una majoria social en el procés resultava imprescindible; per això Aina Moll es va distingir des del primer moment per la voluntat de ser contínuament present en el debat públic, a fi de difondre les línies principals del projecte, justificar i legitimar els seus objectius, convèncer i atreure la participació de la gent o rebatre argumentadament les reticències. I aquesta presència pública es va projectar des de Catalunya no sols a tots els territoris de llengua catalana, sinó també a escala estatal i internacional, en el procés de reconeixement del català a la Unió Europea.

Aina Moll tenia una confiança il·limitada en la capacitat de la paraula per a convèncer i guanyar adhesions. I no hi ha dubte, com s'ha dit, que va ser una efiçaç forjadora de consensos. Però malgrat aquest esforç constant d'entesa, aviat van sorgir els intents d'impedir la recuperació del català. Poc després del cop d'estat del 23 de febrer de 1981, un *Manifesto* atacava els tímids inicis de la normalització lingüística com si fossin una ofensiva abassegadora contrària a la igualtat

lingüística (!). Aina Moll va respondre immediatament a les tergiversacions insidioses d'aquell pamflet, debatent directament amb els primers signants amb una serenitat i una paciència admirables. Segurament era impossible convèncer-los, però sí que hi hagué una àmplia reacció social de solidaritat amb la campanya que s'emprengué l'any següent, amb el lema «El català, cosa de tots», amb una nena, la Norma, com a protagonista. Van expressar el seu suport a la política lingüística 685 ajuntaments, que representaven el 97 % de la població de Catalunya.

Amb molts d'aquells municipis es van establir acords formals de cooperació, amb l'objectiu de promoure l'ús normal del català i estendre l'oferta de cursos de català. D'aquí sorgiria la xarxa de serveis lingüístics locals que a finals dels anys vuitanta donaria lloc a la creació del Consorci per a la Normalització Lingüística.

L'extensió dels cursos de català destinats a tota la població adulta, i especialment als no catalanoparlants, va fer que la possibilitat d'aprendre català fos realment «cosa de tots». La coordinació general dels cursos, la difusió del butlletí *Com. Ensenyar Català als Adults*, la formació del professorat i la unificació dels nivells i programes amb enfocaments comunicatius homologables a escala europea van permetre el restabliment d'un sistema oficial de certificats amb la Junta Permanent de Català (1981). I l'abast de l'oferta es va fer clarament universal l'any 1983 amb el curs multimèdia *Digui, digui...*, assessorat pel Projecte de Llengües Modernes del Consell d'Europa i difós per la televisió, la ràdio i la premsa, a part dels materials audiovisuals per a les aules i l'autoaprenentatge. Recordem la intervenció especial de Joan Melcion, Miquel Llobera, Joan Solà i Dolors Manté en la coordinació d'aquell projecte.

Mentrestant, i paral·lelament, la cooperació amb el Departament d'Ensenyament per mitjà del Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), dirigit aleshores per Joaquim Arenas, feia passos importants en la formació intensiva del professorat, amb les experiències Font Rosella, i en els inicis reeixits dels cursos d'immersió lingüística.

Molts altres departaments de la Generalitat van col·laborar en la política lingüística dins del seu àmbit de responsabilitat. El de Governació, amb l'Escola d'Administració Pública, va tenir un paper important en l'elaboració, la difusió i l'aprenentatge dels criteris de llenguatge administratiu indispensables per a l'ús oficial, amb un paper destacat de Carles Duarte. El butlletí *Llengua i Administració* i la concertació dels especialistes de totes les institucions per mitjà de la Coordinadora de Llenguatge Administratiu van contribuir significativament a aquest procés.

I des d'un punt de vista més executiu, la creació d'una Comissió Interdepartamental de Normalització Lingüística i el desplegament d'una xarxa tècnica, també interdepartamental, van facilitar la unitat d'acció. La cooperació general va perme-

tre incidir de manera significativa en àmbits d'ús rellevants, com les entitats bancàries, la publicitat, els esports, el comerç, la restauració, l'hostaleria, la informàtica i les grans empreses de serveis públics de transport i comunicacions (RENFE, Telefónica, els aeroports...).

Els inicis de la radiotelevisió pública van afavorir també l'elaboració de criteris d'elocució formal, amb un grup de treball amb representants universitaris de tot el domini lingüístic, que després serien assumits, ajustats i difosos per mitjà de les propostes per a un estàndard oral de l'IEC. La cooperació amb l'àrea de llengua de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona va permetre que els nous professionals del periodisme adquirissin aviat aquesta formació.

La cooperació entre la DGPL i l'IEC va ser completa i constant, com ja hem tingut ocasió d'esmentar, però segurament va ser especialment intensa i eficaç en la sistematització i l'elaboració dels llenguatges d'especialitat i la terminologia.

Ben aviat es va iniciar la col·laboració amb la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (IEC) i amb institucions vinculades a la Universitat Politècnica, que va donar lloc l'any 1983 als primers seminaris de terminologia i a constatar la necessitat d'un centre coordinador en l'elaboració i la normalització de la terminologia catalana. La col·laboració amb la professora Teresa Cabré —avui presidenta de la Secció Filològica— i els contactes mantinguts amb el Centre d'Informació Internacional per a la Terminologia (Infoterm), de Viena, van portar, l'any 1985, al conveni entre l'IEC i la Generalitat de Catalunya per a la creació del Centre de Terminologia TERMCAT, que dirigiria durant els primers anys la professora Cabré, i que avui ha consolidat una eficàcia i un prestigi ben reconeguts.

Mentrestant, s'havia aconseguit l'objectiu principal de la política lingüística: l'aprovació el mes d'abril de 1983 de la Llei de normalització lingüística, que, evidentment, va ser obra del Parlament de Catalunya, però que la DGPL d'Aina Moll va acompanyar de manera especial al llarg de tot el procés, per mitjà de l'assessorament jurídic, la sensibilització de la societat, la formació del consens polític més ampli i la difusió explicativa del text definitiu quan va entrar en vigor.

Malgrat les restriccions del marc constitucional i estatutari, aquesta llei va presidir una etapa decisiva de quinze anys en els inicis de la recuperació de l'ús públic del català, fins a la promulgació de la Llei de política lingüística de 1998. És cert que la seva eficàcia va ser més intensa en els àmbits en què la Generalitat tenia facultats competencials, com l'ensenyament, l'ús oficial en l'Administració autonòmica i local —no tant en l'Administració estatal o judicial— i també els mitjans de comunicació públics de titularitat pròpia —però no els estatals o privats. En altres àmbits decisius, com el sector socioeconòmic, el comerç o l'oferta del mercat cultural, només hi hagué mesures de foment i les dificultats persisteixen encara avui.

En qualsevol cas, és generalment reconegut que aquella llei pionera va ser un referent per al desplegament dels marcs legals corresponents en altres comunitats autònomes, més enllà fins i tot de l'àmbit lingüístic català.

El balanç públic d'aquella etapa inicial de la política lingüística va comptar amb un esdeveniment de gran abast: el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1986, especialment en l'Àrea 1, dedicada als *Plantejaments i processos de normalització lingüística*, que va coordinar la mateixa Aina Moll.

La dispersió que hi hagué en la publicació de les actes d'aquell congrés i els vaivens de la política segurament han fet perdre de vista la transcendència de moltes de les resolucions que es van aprovar aleshores, i que encara reclamen l'atenció de la nostra societat i de les nostres institucions, especialment les relatives als compromisos de l'Estat amb el plurilingüisme i les que feien referència a la imprescindible cooperació institucional entre els governs, els parlaments i les corporacions acadèmiques de tots els territoris de llengua catalana, tal com s'ha fet amb la Unió Lingüística Neerlandesa (*Taalunie*).

En qualsevol cas, els horitzons dibuixats durant l'etapa de política lingüística que dirigí Aina Moll crec que constitueixen encara un referent en molts aspectes, i el reconeixement de la immensa tasca que va saber impulsar en aquell període ha estat a partir d'aleshores més i més general, no sols en el context català, sinó també en l'internacional, gràcies a l'àmplia projecció que Aina Moll va donar a la política lingüística catalana, especialment, a Europa i Amèrica.

Han estat abundants les distincions i homenatges que Aina Moll ha rebut des de la Creu de Sant Jordi que la Generalitat de Catalunya li atorgà el 1989, per la seva tasca al capdavant de la política lingüística i pel conjunt de la seva activitat constant en pro de la llengua catalana.

Altres intervencions en aquesta jornada hi han fet o hi faran referència.

Voldria acabar les meves paraules amb unes consideracions de la mateixa Aina Moll respecte a les perspectives i estratègies de futur, que corresponen a una intervenció de l'any 2002,² però que em semblen plenament vigents en el context actual:

El gran repte que com a nació hem d'afrontar avui és el mateix que afrontem des de 1714 ençà: el recobriment de l'autogovern que aleshores perdérem, i amb aquest recobriment el de la llengua com a principal signe d'identitat col·lectiva; i ho hem de fer lluitant, com sempre, contra els obstacles que ens hi oposen les greus limitacions derivades de la manca d'estat propi i del marc històricopolític en què ens movem.

2. Aina MOLL (2003), «Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur», a *Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, p. 13-24.

[...] les esperances que alguns havíem posat en un possible paper de l'Estat espanyol i dels Països Catalans en la configuració definitiva de la Unió Europea —com a estat plurilingüístic i plurinacional i com a comunitat lingüística i cultural, respectivament—s'han vist frustrades per la persistència, i fins i tot el reforçament, de la visió monolítica que els estats membres tenen de si mateixos i dels altres que formen la Unió. [...]

L'alternativa és, doncs, un replantejament a fons de la qüestió, per tal d'establir objectius més ambiciosos i noves estratègies —encara que siguin arriscades— per a afrontar els mateixos reptes amb tàctiques i mètodes adequats al present.

Siguem, doncs, ambiciosos i arriscats, com volia Aina Moll.

ISIDOR MARÍ
Secció Filològica